

Pöördiskrimineerimine – ettenähtav ja ootamatu

LLM Merike Saarmann

Õiguskantsleri nõunik

[---] üldiselt ei soovi riigid oma kodanikke diskrimineerida. Pöördiskrimineerimine ilmneb tavaliselt aga just seetõttu, et Euroopa Ühenduse õigus kohustab riike tagama teiste liikmesriikide kodanikele sellist kohtlemist, mida riikidel ei olnud algselt plaaniski – võttes arvesse oma eesmärgi ja õiguspoliitilisi valikuid – tagada omaenda kodanikele.

*Miguel Poiares Maduro
Euroopa Kohtu kohtujurist 2003-2009*

Pöördiskrimineerimine (ingl *reverse discrimination*) avaldub Euroopa Liidu (EL) õiguse ja liikmesriigi õiguse kohaldamisalade kokkupuutepunktis. Lühidalt väljendub pöördiskrimineerimine selles, et sisuliselt võrreldavates olukordades kohalduvad puhtalt riigisisestest olukordades olevatele isikutele rangemad või ebasoodsamad reeglid, kui EL õiguse kohaldamisalas olevatele isikutele.

Pöördiskrimineerimise olukorrad võivad olla küllaltki ettenähtavad. Seda eelkõige harmoneeritud EL õiguse valdkondades, näiteks siis, kui EL õigus annab teatud isikute grupile (nt teise liikmesriiki kolunud EL kodanikud ja nende perekonnaliikmed) õigusi, nägemata ette sarnaseid hüvesid puhtalt riigisisestest olukordades olevatele isikutele.

Problemaatilisem on olukord siis, kui pöördiskrimineerimise olukorra kujunemine ei ole niivõrd selgelt ette näha, vaid sõltub näiteks sellest, kuidas Euroopa Kohus harmoneerimata valdkondades EL esmast ja teisest õigust tõlgendab.

Tuvastamine, kas tegemist on puhtalt riigisisese olukorraga või mahub olukord EL õiguse kohaldamisala piiridesse, ei pruugi alati olla kergete killast. Seejuures võib isikul olla võimalus EL õiguse kohaldamisalasse kuuluvaid olukordi konstrueerida.

Pöördiskrimineerimine – kas EL ja liikmesriikide pädevuste jaotuse paratamatu kaasnäht või tuleks püüda seda „ümber pöörata“?

Pöördiskrimineerimine ei ole – Euroopa Kohtu praktikast arvesse võttes – EL õigusega vastuolus. Samas ei keela EL õigus liikmesriikidel endil pakkuda EL õigusest tulenevaga samaväärselt haldet kohtlemist puhtalt riigisisestest olukordades.

Kas ja kui agaralt võiksid või lausa peaksid liikmesriigid sellest võimalusest kinni haarama? Mida nõuab pöördiskrimineerimise olukorras põhiseaduse § 12?

Samas võib pöördiskrimineerimise igakülgse kõrvaldamise püüd – kas läbi seadusandja tegevuse või kohtute praktika – kätkeada endas ohtu loovutada iseotsustamine ja joonduda liidu õiguses pakutud lahendustest ka EL õigusest väljapoole jäävates, liikmesriigi pädevusse kuuluvates küsimustes.